

Piimakriisi mõju veiste arvukusele ja taastootmisele

Tanel Bulitko, Eesti Tõuloomakasvatavate Ühistu

Piimandust ja piimatootmist on peetud õigustatult Eesti põllumajandussektori tähtsaimaks tootmisvaldkonnaks. Eestis on olemas soodsad looduslikud tingimused. Meie piimatootjad omavad väga suuri kogemusi ja teadmisi, samas on meil ka piima tootmisel ning oma rahva piima ja piimatoodetega varustamisel traditsioon ja kogemused.

Julgelt on viimastel aastatel investeeritud valdkonna jätkusuutlikkuse tagamiseks. Nii on ehitatud uusi ning rekonstrueeritud ja kaasajastatud piimakarjafarme, rajatud uusi rohumaid, investeeritud lüpsi-, pidamis-, söötmis- ja sõnnikukäitlemistehnoloogiatesse jne. Rohkem kui 40% piimalehmade populatsioonist peetakse kaasaegsetele nõuetele vastavates hoonetes. Edasine tähelepanu ning investeringute vajadus tuleb suunata noorkarjaskasvatushoonetesse, mis seni ei ole olnud esmase tähtsusega. See kiire areng on toimunud just viimasel aastakümnel, näidates selgelt nii tootjate huvi tegelemaks selle olulise sektoriga kui ka soovi tõsta tootmisalast efektiivsust ning konkurentsivõimet.

Ometi on jätkuvalt ka pärast Euroopa Liiduga liitumist piimalehmade arvukus kahanevas trendis. Kunagi 1990ndatel on Eesti esimene aasta põllumees Raivo Musting lausunud, et Eestis võiks olla tulevikus 100 piimalehma ning sellest piisaks nii oma turunõudluse kui ekspordi tagamiseks. Tol hetkel uskumatuna tunduv väljaütlemine on täna reaalsuses veelgi karmim. Edaspidi optimistlikumad piimatootjad arvasid, et kes Euroopa Liiduga liitumiseni vastu peavad, need ka jäävad kindlalt valdkonnas püsima. Ka see tõde pole täna kahjuks paikapidav. Ainuüksi 2004. aastast tänaseni on piimalehmade arvukus vähenenud 15% võrra (116,5 lehmalt 99 tuhaande lehmani 2009. aasta II kvartalis).

Kahjuks on jätkuvalt paratamatu suund väiksemate piimatootjate tegevuse lõpetamisele. Samas trend, mis iseloomustab keskmist lehmade arvu suurenemist karjas, on tõusev kõikjal maailmas. Jõudluskontrolli all olevate karjade keskmine suurus Eestis on täna 83,7 lehma.

Olukord ei ole lihtsam ka suurematel karjadel, kus tänavu on müüdnud ning ümber struktureeritud mitmeid ka väliskapitalile kuuluvaid ettevõtteid. Selle tulemusena on märgata neis ettevõtteis lehmade arvu vähenemist.

Varasematel aastatel on Eesti Tõuloomakasvatavate Ühistu spetsialistide abiga suudetud leida karjapidamise lõpetamist plaanivatele talude ja ettevõtete karjadele ostjad, kes sooviksid laiendada ning juurde ostetud veiseid edasi pidada. Aastakümneid

välditi aretustööga parandatud veiste sattumist lihatööstustesse. Kahjuks selle aasta kriisi tingimustes on see tegevus spetsialistide poolt olnud abitu. On küll farmereid, kel oleks huvi tootmist perspektiivis laiendada, kuid likviidsete vahendite puudumine ei võimalda isegi lihahinnaga uut karja soetada. Nii satuvadki piimalehmad, kes võiks piima toota, kahjuks lihakombinaati.

Piimalehmade arvukuse muutumist saame vaadelda reaalses ajas, kuid samas saame hinnata, milliseid otsuseid langetatakse täna juba järgnevatel aastateks, mis mõjutavad populatsiooni suurust. Nii on mitmeid farmereid, kes täna jätkavad piimatootmisega, kuid on otsustanud, et pikas perspektiivis ei plaanita piimatootmisega enam tegeleda. Lehmad ja noorkari tiinestatakse lihatõugu pullide spermaga, millega katkestatakse ahel puhtatõuliste järglaste saamiseks ning sellega paratamatult uue taastootmiseks vajaliku karja pealekasvamine peatub. See on ka peamiseks seletuseks, miks lihaveiste arvukus on kasvanud nii jõudsalt, moodustades ca 14 % veiste koguarvust.

Aretuslikest aspektidest on tänase kriisi mõjukuks see, et varasemast suuremal arvul kasutatakse hindamata noorpulle vabapaaritamisel karja tiinestamisel. Sellega jääb kasutamata võimalus lehmikute kui uue geneetilise põlvkonna efekti realiseerimine. Levinud on, et just noorkarja tiinestamisel saab kasutada hinnatud ja kõrgema aretusväärtusega pullide spermata nende viljastamiseks, kasutades sellega nende paremat tiinestumisvõimet ja suurendades aretusvalikute intensiivsust. Ainuüksi ETKÜ noorpullikasvandustest on müüdnud tänavu ca 25 noorpulli karjadesse, mis on võrdne kogu populatsioonis testitavate noorpullide arvuga. Oma jälje jätab sellesse protsessi ka farmides töökorralduse muutumine efektiivsemaks ning tööjõuvajaduse vähendamine, kus ühe inimese võimed paraku kõikide

tööprotsesside ideaalseks sujumiseks jäävad väikeseks. Taastootmine ning karja uuendamine on aga piimatootmise jätkamisel garantiks.

Meie piimatootjad olnud tublid, kuna läbi erinevate kriisiperioodide ei ole katkestatud tõuaretuse ning jõudluskontrolli järjepidevust. Võrdluseks ei ole võimalik just paljusid riike meie kõrvale lisada, kus näiteks jõudluskontrollis osaleb 91% piimalehmade populatsioonist ja ka 90% piimakarjatusevõtetest (1066 farmi; 1147 piimakvoodi omanikku). See on võimaldanud soovijatel ka kriisiperioodidel panustada tõuveiste müügile Euroopa ühendusse ja kolmandatesse riikidesse.

Tänavune aasta, kus piimatootjatele makstavad hinnad on madalad kõikjal Euroopas, on kujunemas meie aretajate jaoks taasiseseisvumisperioodi järgselt rekordiliseks väljamüüdud tõuveiste arvult. Kuigi aasta pole veel lõppenud, on lehmullikaid müüdnud väljapoole Eestit 1150. Harilikult, kui tootjale makstavad hinnad on madalad, suureneb pakkumine tõuveistele. Kuid madalseis valdaval osas Euroopast vähendas ka tõuveiste ostusoovijate hulka. Sellelegi vaatamata on ostjate usaldus Eestist pärit tõuveiste

vastu püsinud ning juurde on lisandunud ka ostjaid uutest riikidest (Moldova, Malta). Lisaks toimuvad läbirääkimised Usbekistani ja Türgi esindajatega. Turusituatsioon tõuveistele on sedavõrd soodne, et isegi kriisiajal Eesti farmeritele makstav müügiveiste hind on kõrgem kui näiteks Euroopa suurtel eksportijatel Hollandil ja Saksamaal. Nii peame arvestama stabiilse turu säilitamiseks ka meie jaoks selles valdkonnas konkureerivate riikide mõnevõrra soodsamate hinnapakumistega. Tasub vaid loota, et kriisiperioodi möödudes ei väheneks veiste arv sedavõrd, et potentsiaalsete ostjate koostöopakumistele tuleks tulevikus ära ütelda.

Väikese riigi piimatootjaile on tõuveiste müügist saadav täiendav tulu oluline. Paraku tõuveiste müügile panustamiseks löövad kaasa vaid ca 20 % farmidest. See iseloomustab, et karjades olevate lehmade arvu soovitakse suurendada või on karjasisese taastootmise paremaks toimimiseks ressursid kasutamata. 2008. aastal suundus põhikarja vaid 67,6% mullikatest, kes oleks pidanud sinna vanuse järgi jõudma.

Tänapäeval aretustöös uue tehnoloogiana praktikasse rakendatud suguselekteeritud sperma kasutusele võtmine aitab karja taastootmist kiirendada, suurendades lehmikute arvu ja parandades karja geneetilist potentsiaali. Viimased viis aastat on meie piimatootjatele suguselekteeritud sperma olnud kättesaadav.

Taastootmist analüüsides on oluline ka hinnata karjast väljaläinud lehmade eluajatoodanguid, mis iseloomustavad piimalehmade kasutusiga. 2008. aastal oli praagitud lehmadel see näitaja 22537 kg piima. Mitmetes riikides on see näitaja 30000 kilogrammini ulatuv. Meil on sinna jõudmiseni veel aega. Positiivsena saab hinnata, et ka sel aastal jõudluskontrolli aluste lehmade piimatoodang ei vähene, kuigi suurenemine võrreldes eelmiste aastatega on väiksem (ca 40kg).